

PATRYCJA KRASOŃ

(Archiwum Akt Nowych)

Akta Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w zasobie Archiwum Akt Nowych

Na mocy Ustawy z 11 kwietnia 1990 roku akta Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk¹ miały nie trafić do Archiwum Akt Nowych². Artykuł 2 stanowił: „Rejestr dzienników i czasopism, prowadzony dotychczas w GUKPiW, zostanie przekazany w ciągu 30 dni od dnia wejścia w życie ustawy właściwym sądom wojewódzkim”. Artykuł orzekał również, że postępowania „w sprawach rejestracji dzienników lub czasopism, toczące się w dniu wejścia w życie ustawy [...] będą prowadzić właściwe sądy”³.

Pismem z 20 czerwca 1990 dyrektor AAN zwrócił się do mecenas-a Wiesława Johanna, Pełnomocnika ds. Likwidacji GUKPPiW:

AAN wypowiada się kategorycznie przeciwko zamierzonemu podziałowi i rozesłaniu do sądów wojewódzkich prowadzonej w b.GUKPPiW kartoteki czasopism wraz z towarzyszącymi jej aktami. Przeprowadzenie takiego podziału doprowadziłoby do rozproszenia cennego źródłowo zbioru materiałów archiwalnych i informacji, ze szkodą tak dla badań historycznych, jak i działalności bieżącej.

AAN gotowe jest przejąć kartotekę i akta w całości wraz z innymi aktami b.GUKPPiW i udzielić następnie sądom wojewódzkim i innym zainteresowanym wszelkich zawartych tam informacji.⁴

¹ Dalej: GUKPPiW.

² Dalej: AAN.

³ Dz.U. z 1990 r. Nr 29, poz. 173.

⁴ AAN, Oddział Kształtowania Narastającego Zasobu, archiwum zakładowe, GUKPPiW, sygn. 58/74. W cytatach zachowano oryginalną ortografię i interpunkcję.

Pełnomocnik ministra szefa Urzędu Rady Ministrów do spraw likwidacji organów kontroli publikacji i widowisk Wiesław Johann zdecydował przychylić się do wniosku Dyrektora AAN: Akta Głównego Urzędu Kontroli trafiły do AAN w październiku 1990 roku. Część akt przechowywana była jako depozyt w CA KC PZPR (ul. Górnośląska 18/20) i stamtąd trafiła do AAN.

Zespół liczył w chwili przekazania 3788 jednostek, mierzył 163,30 mb, nadano mu numer 1102. Ewidencję zespołu stanowi pięć części spisów zdawczo-odbiorczych, sporządzonych przez pracowników GUKPPIW:

- Część I: sygn. AAN: 1–815 (sygn. GUKPPIW: 1–815) ok. 2038 jednostek, lata: 1945–1965.

- Część II: sygn. AAN: 816–2318 (sygn. GUKPPIW: 816–2318) 1563 jednostek, lata 1947–1990.

- Część III – „SEGREGATORY”: sygn. AAN: 2319–2392 (sygn. GUKPPIW: 820–870) 74 jednostki, lata: (1954) 1956–1990; daty nie zostały wpisane do spisu zdawczo-odbiorczego.

- Część IV – „SZUFLADY”: sygn. AAN: 2393–3566 (sygn. GUKPPIW: 1–865) ok. 1000 jednostek, lata: dotychczas udało się ustalić: 1957–1988; daty nie zostały wpisane do spisu zdawczo-odbiorczego.

- Część V – Okręgowe Urzędy Kontroli Publikacji i Widowisk: sygn. AAN 3567–3737 (171 jednostek), lata: 1951–1990.

Zespół GUKPPIW był jednym z najczęściej udostępnianych zespołów w Pracowni Naukowej AAN. Nie został opracowany. Akta są w bardzo złym stanie. Teczki rozpadają się, papier jest zakwaszony, od sprawozdań z ingerencji odpadają naklejone wycinki prasowe. Część materiałów znajduje się w specjalnych teczkach umieszczonych w szufladach. Elementy metalowe w teczkach są często zardzewiałe. Akta nie są spięte plastikowymi klipsami, nie zostały spaginowane, z wyłączeniem tych, które trafiły do Pracowni Naukowej AAN oraz pewnej partii spaginowanych w archiwum zakładowym GUKPPIW. Część jest również zszyta, sklejona lub spięta sznurkiem zaplombowanym ołowianą pieczęcią. W związku z tym, na początku 2012 roku zespół GUKPPIW został wycofany z udostępniania, aby można było poddać materiały archiwalne gruntownej konserwacji. Sporządzana jest również nowa, poprawna ewidencja, ponieważ część sygnatur ma przypisane kilka teczek, tytuły

bardzo często nie odzwierciedlają zawartości akt, a także tytuły ze spisu różnią się od tych z teczek, wreszcie brak niektórych teczek, istniejących tylko w teorii, czyli w spisie zdawczo-odbiorczym.

Aktom nadaje się nowy układ – według komórek organizacyjnych (m.in. Sekretariat Prezesa, Gabinet Prezesa, Departament Prasy i Radia, Departament Prasy, Radia i Telewizji, Zespół Prasy, Departament Widowisk i Inspekcji, Departament Widowisk, Zespół Widowisk, Radia i Telewizji), a nie według kolejności przekazywania ich do archiwum zakładowego GUKKPiW, jak to jest w obecnym stanie. W końcowej fazie prac nad zespołem akta zostaną odkwaszone w pracowni konserwatorskiej AAN, umieszczone w nowych, bezkwasowych teczkach i nadane zostaną im nowe sygnatury (w bazie danych zostanie wprowadzona konkordancja – stare sygnatury AAN powiązane zostaną z nowymi, aktualnymi).

Prace ewidencyjne nie obywają się jednak bez problemów. Akta ujęte w spisach zdawczo-odbiorczych przekazywane były do archiwum zakładowego GUKPPiW na przestrzeni wielu lat, a zatem ich klasyfikacja oparta była na kilku wykazach akt: „obowiązującym od 1945 do 1952”, z 1 czerwca 1954 roku, z 1960 roku, z 6 stycznia 1967 roku, 9 lutego 1974 roku, z 15 grudnia 1977 roku, z 19 grudnia 1984 roku.

Organizacja urzędu wielokrotnie się zmieniała zarówno pod względem układu, jak i nazewnictwa poszczególnych komórek i opierała się na kilku statutach (z 11 listopada 1953 roku, z 3 sierpnia 1966 roku, 2 września 1972 roku, 12 września 1975 roku, 17 września 1981 roku) i regulaminach organizacyjnych (z 6 stycznia 1967 roku, 5 maja 1973 roku, 30 czerwca 1976 roku, 8 grudnia 1981 roku). Jednakże w pierwszych dziesięcioleciach działalności GUKP-PiW był problem z archiwizowaniem i trzymaniem się zasad ustalonych w wykazach akt. Kontrola Najwyższej Izby Kontroli w październiku 1964 roku wykazała odmienną od statutu z 1953 roku strukturę organizacyjną⁵. W swojej książce o GUKPPiW Aleksander

⁵ W notatce pokontrolnej czytamy: „Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk nie posiada opracowanego schematu organizacyjnego jak również schematów organizacyjnych Urzędów Wojewódzkich. Mimo obowiązku wynikającego ze statusu GUKPPiW z 11 listopada 1953, Zarządzenia Prezesa Rady Ministrów z 27 marca 1959

Pawlicki pisze o „chaosie w używanej nomenklaturze”⁶. Czy mogło być inaczej, skoro np. osoba odpowiedzialna za Referat Czasopism stwierdzała w swoim sprawozdaniu „za okres 1956–1966”: „Jestem przez okres 10 lat jednoosobową komórką podległą bezpośrednio Dyrekcji Urzędu – z uwagi na to, iż komórka, w której pracuję nie miała właściwie żadnej nazwy, nazwałam ją Referatem Czasopism”⁷. Prezes GUKPPIW tłumaczył zaistniałą sytuację zmianami politycznymi w kraju po roku 1956⁸.

[w sprawie usunięcia zaniedbań w zakresie nadzoru i kontroli w przedsiębiorstwach, instytucjach i urzędach państwowych] oraz dezyderatów Sejmowej Komisji Spraw Wewnętrznych z 22 stycznia 1964 roku Urząd nie dokonał szczegółowego podziału czynności i zadań pomiędzy departamentami i wydziałami merytorycznymi GUKPPIW i nie ustalił wewnętrznej organizacji oraz regulaminów pracy Urzędów Wojewódzkich”, AAN, GUKPPIW, sygn. 968, teczka 135/1, s. 230.

⁶ „Protokół pokontrolny NIK konstatował brak podziału kompetencji pomiędzy departamentami a wydziałami, brak instrukcji dla oddziałów terenowych, brak aktów erekcyjnych większości urzędów wojewódzkich, brak nadzoru nad terenem, wreszcie brak jakichkolwiek schematów organizacyjnych oraz chaos w używanej nomenklaturze”, A. Pawlicki, *Kompletna szarość. Cenzura w latach 1965–1972. Instytucja i ludzie*, Warszawa 2001, s. 35.

⁷ AAN, GUKPPIW, sygn. 1478, teczka 266/7, s. 3.

⁸ „[...] odejście od praktyk okresu kultu jednostki, nawrót do pełnej praworządności, reforma i reorganizacja administracji państwowej powodowały poważne zmiany w zakresie funkcji i stylu pracy urzędów cenzorskich, co znajdowało odbicie również w siatce organizacyjnej [...]. Zamiast 10 komórek organizacyjnych [...] pozostało obecnie 6 [...]. Ten stan obecny [...] nie pokrywa się ani z Dekretem, ani ze Statutem z roku 1953. [...] Dekret, jak większość starych Dekretów, winien być zastąpiony Ustawą uchwaloną przez Sejm. [...] Projekt ustawy został [...] przesłany do zaopiniowania Ministerstwu Sprawiedliwości, Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, Generalnej Prokuraturze, Sztabowi Generalnemu, MON, itp. gdzie już w pierwszej połowie roku 1963 został zaopiniowany. Na tym wszakże sprawa utknęła. W rozważaniach bowiem czynników miarodajnych i kompetentnych stanął problem, czym ma być wspomniana ustawa: 1) Ustawą o Cenzurze [...], co budziłoby w opinii kraju, jak i na zewnątrz, przeświadczenie o jakimś wzmocnieniu czy usprawnieniu aparatu kontroli, czy może 2) Ustawą o prasie, wydawnictwach książkowych, drukarniach, Radiu i TV, oraz o Widowiskach i w ramach tej Ustawy wpleść, wbudować, a może przemycić instancje Cenzury. Żadna z tych tez nie ostała się. Odnośnie czynnikowi nadrzędne wypowiedziały się raczej za pozostawieniem Status quo i nie forsowaniem nowej ustawy. Bazą prawną działalności GUKPPIW pozostaje, więc nadal Dekret. Nieszczerścią w tym jeszcze nie ma”, tamże, sygn. 968, teczka 135/1, s. 110–112.

W marcu 1966 roku NIK przeprowadziła inspekcję pokontrolną w GUKPPIW. Stwierdzono, że opracowano już projekt statutu. Uchwalono go w sierpniu 1966 roku, a nowy wykaz akt, regulaminy organizacyjne dla GUKPPIW i Wojewódzkich Urzędów Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk – w styczniu 1967 roku. Czy odtąd problemy natury organizacyjnej zniknęły? Oczywiście nie. Ze sprawozdania z działalności Wydziału Dokumentacji (wydział wchodził już wówczas w skład Gabinetu Prezesa) za rok 1969 wynika, że poszczególne wydziały i departamenty nie przekazały dokumentów do archiwum zakładowego⁹. Inspekcja archiwum zakładowego przeprowadzona przez przedstawicieli AAN w październiku 1980 roku, czyli 10 lat po wygłoszeniu cytowanych wyżej słów, wykazała, że komórki organizacyjne GUKPPIW nie przekazują nadal na bieżąco akt do Archiwum. Rok później sytuacja nie zmieniła się. Prezes GUKPPIW w piśmie do ministra nauki, techniki i szkolnictwa wyższego zwracał uwagę m.in. na to, że w „Zespole Instruktażu [i Dokumentacji], poza bieżącymi, znajdują się nieopracowane akta kat. A z lat 50-tych”¹⁰. A był rok już 1981!

Wszystkie te niespójności i odstępstwa rzutują obecnie na kwalifikację akt do właściwej komórki organizacyjnej, co związane jest ze zmianą układu akt w zespole podczas prowadzonych prac nad nową, poprawną ewidencją. Do tej pory akta (oraz spisy zdawczo-odbiorcze

⁹ „Stwierdza się, że niektóre komórki organizacyjne naszego urzędu dotychczas w ogóle nie przekazały swoich akt, np. Wydział Gospodarczy [w DB czyli Departament Budżetowo-Administracyjny], Wydział Obcojęzyczny [czyli Samodzielny Wydział Wydawnictw Obcojęzycznych], Wydział Kontroli [Wydział Kontroli Terenowej w DI czyli Dep. Instruktażu i Kontroli] oraz Departament Widowisk [DW – wszystkie nazwy z wykazu akt z 1967 roku]. Często do składnicy akt przekazywane są akta o mniej istotnym znaczeniu, natomiast dokumentacja o podstawowym znaczeniu – jak sprawozdawczość, akty normatywne, protokoły z narad pracowniczych oraz kolegium zalega szafy i biurka w poszczególnych departamentach. Doświadczenie uczy, że dokumentacja nieprzekazana we właściwym terminie do składnicy akt ginie w sekretariatach poszczególnych departamentów. Dzieje się to najczęściej w związku ze zmianami personalnymi sekretarek oraz przy zmianach organizacyjnych. Poza tym w wielu komórkach panuje błędne przekonanie, że cenniejsze akta pewniejsze są w sekretariatach niż w składnicy akt”, tamże, sygn. 1478, teczka 266/7, s. 160–161.

¹⁰ Tamże, sygn. 1665, teczka 319/10, s. 211.

do nich) miały układ numeryczny (według kolejności przekazywania akt do archiwum) oraz strukturalny (według komórek organizacyjnych GUKPPiW), jednak zdarzają się przypadki, gdy teczka ma inny symbol komórki organizacyjnej, niż jest to ujęte w spisie. W spisie zdawczo-odbiorczym część I bardzo często spotkamy się z sytuacją, kiedy to pod jedną sygnaturą (którą stanowi liczba porządkowa na spisie) figuruje jedna, dwie, bądź – jak to jest w przypadku sygnatury „rekordzistki” [128] – 48 teczek.

Gros akt dotyczy *stricte* działalności cenzorskiej – są to ingerencje z naklejonymi wycinkami gazet, sprawozdania z ingerencji i recenzje książek danych wydawnictw, „przeeglądy” i „zestawienia” ingerencji, „oceny gazet zakładowych”, „ingerencje z prasy wojewódzkiej”. Natomiast materiały o charakterze organizacyjnym są w ilościach śladowych.

SP, czyli Sekretariat Prezesa, zgodnie z wykazem akt „obowiązującym od 1945 do 1952” roku przekazał do archiwum zakładowego „odprawy krajowe”, „sprawozdania okresowe WUKPPiW”, „plany roczne i sprawozdania z ich wykonania”. DB, czyli Departament Budżetowo-Gospodarczy, przekazał zaś do archiwum zakładowego „roczną sprawozdawczość budżetową”. Co z resztą? Według wykazu akt „obowiązującego od 1945 do 1952” roku do materiałów archiwalnych (kat. A) zaliczono: DP-01 (Departament Prasy i Radia) – Instrukcje, listy instrukcyjne, zarządzenia i pisma okólne Departamentu, DW-11 (Departament Widowisk i Inspekcji) – Statut i dekrety dotyczące GUKPPiW¹¹, DN-01 (Departament Publikacji Nieperiodycznych) – Instrukcje, listy instrukcyjne, zarządzenia i pisma okólne departamentu. Zatem dokumenty te powinny być przekazane do archiwum zakładowego.

Spis zdawczo-odbiorczy część II z lat 1947–1990, w odróżnieniu od części I, zawiera teczki, z których każda ma odrębną sygnaturę, a tytuły teczek w większości są już zaczerpnięte z wykazów akt, odzwierciedlają zatem zawartość danej teczki. W części I spotykamy bowiem często akta noszące tytuły: „Różne”, „Wtórna GUKP”,

¹¹ Warto zaznaczyć, że DW-12 w wykazie akt „Podział czynności i inne sprawy organizacyjne” miały kategorię B-10.

„Kraków 1949”, „Sztuki wycofane – różne”, „Szczecin 1948–1949”, „Powieści w odcinkach”. W części II spisu tylko kilka razy występują akta nieprecyzyjnie zatytułowane, np. „Recenzje różne”, „Recenzje terenowe”.

Uderzającą rzeczą w analizowaniu obu części spisów (I i II) jest brak (od lat 70.) pojedynczych sprawozdań dotyczących konkretnych książek czy artykułów w czasopismach, z naklejonymi wycinkami prasowymi. Otóż od 16 marca 1972 roku GUKPPIW opracowywał Informację codzienną oraz Informację dwutygodniową. Zrezygnowano z dotychczasowego sposobu archiwizowania sprawozdań. Z ekspertyzy przedstawicieli pracowników AAN przeprowadzonej w archiwum zakładowym GUKPPIW w latach 1975–1976 wynika, że w roku 1972 został „wypracowany i wdrożony nowy system informacji o materiałach kwestionowanych zarówno w GUKPPIW jak i w delegaturach wojewódzkich”¹².

Z aktami z części I spisu zdawczo-odbiorczego wiąże się jeszcze jedna historia. Otóż inspekcja archiwum zakładowego przeprowadzona w 1979 roku przez przedstawicieli AAN wykazała, że akta z lat 1945–1964 należy przekazać do sieci archiwów państwowych – chodziło o 1989 teczek (ok. 78 m) zawierających „głównie ingerencje cenzorskie i załączone do nich broszury, publikacje, wycinki prasowe”¹³. Prezes GUKPPIW, ustosunkowując się do wniosków

¹² W notatce pokontrolnej pracownik AAN stwierdzał: „ilość ingerencji cenzorów przechowywanych w archiwum zakładowym GUKPPIW wynosi ponad 200 m i stanowi materiał o wartości historycznej. Dla okresu 1945–1972 brak bowiem materiałów analitycznych i syntetycznych, z wyjątkiem sporadycznie opracowanych analiz. [...] Biuletyn Informacyjny dzienny w 100% zabezpiecza materiał historyczny. Ponadto jest on sporządzany na trwałym papierze na najwyższym poziomie technicznym przy pomocy angielskich urządzeń reprograficznych. [...] Zniszczenie materiałów pierwiastkowych [ingerencje cenzorów] może w pewnym sensie utrudnić, a nie uniemożliwić poszukiwanie przyszłemu wąskiemu kręgowi badaczy, interesujących się konkretnymi tytułami dzienników itp.”.

NDAP przychyliła się w sierpniu 1976 roku do wniosku GUKPPIW i udzieliła zgody na przekwalifikowanie materiałów ingerencyjnych (kart ingerencyjnych, protokółów ingerencji dokonanych w czasopismach, publikacjach nieperiodycznych oraz tekstach widowisk radia i telewizji) z kat. A do kat. B5, tamże, sygn. 58/74, s. 303.

¹³ „Niektóre strony a w szczególności załączniki nie są w tych teczkach dokładnie wszystkie bądź wklejone, zdarzają się też błędy w numeracji stron. Całkowicie

pokontrolnych AAN, stwierdził, że akta te „z uwagi na ich polityczny, poufny charakter” należy przekazać do przechowywania w CA KC PZPR¹⁴. I tak, w kwietniu 1980 roku, „zgodnie z decyzją członków Biura Politycznego, Sekretarza KC PZPR towarzyszy Jerzego Łukaszewicza i Andrzeja Werblana”¹⁵, GUKPPIW przekazał Centralnemu Archiwum Komitetu Centralnego PZPR pierwszą partię materiałów: sprawozdania z ingerencji z lat 1945–1950 (543 teczki). Kolejna inspekcja przedstawicieli Archiwum Akt Nowych z 14 października 1980 roku odniosła się krytycznie do tego faktu, powołując się na Rozporządzenie Rady Ministrów z 19 lutego 1957 roku w sprawie państwowego zasobu archiwalnego oraz na przepisy kancelaryjne¹⁶. Tymczasem prezes GUKPPIW w piśmie z 8 grudnia 1981 roku zwracał się z prośbą do ministra nauki, techniki i szkolnictwa wyższego o całkowite nawet zwolnienie GUKPPIW z obowiązku przekazywania materiałów archiwalnych do AAN, gdyż z uwagi na ich szczególny charakter powinny być traktowane jak archiwa podległe ministrom: obrony narodowej, spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych.

W „Informacji o stanie akt Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk” z marca 1981 roku prezes urzędu zanotował: „Akta personalne urzędu proponuję spakować i przekazać do przechowania poza Urzędem. Ustalić gdzie?”¹⁷. Akta te trafiły do Archiwum Akt Nowych w roku 2012 z Urzędu Rady Ministrów. Teczki –

uporządkowanie tych teczek w sposób zapewniający dokładną ewidencję ich zawartości byłoby bardzo pracochłonne i długotrwałe z uwagi na dużą ilość tych teczek” (1989), tamże, sygn. 2314, teczka 490/11, teczka nienumerowana.

¹⁴ „Mogłyby być one udostępniane do celów naukowo-badawczych i informacyjnych bądź służbowych tylko w wypadkach wyjątkowych, po każdorazowym wyrażeniu na to zgody Prezesa GUKPPIW oraz Kierownika Centralnego Archiwum KC PZPR. Proponuje się, aby akta te zostały przekazane do Centralnego Archiwum Komitetu Centralnego [...] jako depozyt GUKPPIW”, tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ „Decyzja o przekazaniu [...] jest sprzeczna z § 3 i 4 powołanego rozporządzenia i powinna ulec zmianie. Archiwum Akt Nowych, sprawujące nadzór nad zasobem archiwalnym Głównego Urzędu, musi także przejmować również jego akta, bez czego prawidłowe kształtowanie tego zasobu byłoby niemożliwe”, tamże.

¹⁷ Tamże, sygn. 1665, teczka 319/10, s. 211.

jest ich 3363 – są uporządkowane, umieszczone w nowych teczkach (wiązki teczek w pudłach). Czekają na nową ewidencję – nowe sygnatury.

Część III spisów zdawczo-odbiorczych odnosi się do akt GUKP-PiW, które trafiły do AAN w segregatorach. Materiały archiwalne z lat 1956–1990 mają symbol komórki organizacyjnej GP-II-441 (czyli Wydziału Ewidencji i Informacji w Gabinetcie Prezesa). Każda tezka-segregator ujęta jest w spisie na oddzielnej stronie, z informacją o tytule, będącym nazwą miasta – siedziby Delegatury GUKPPiW (np. „Białystok P-Z”), ze spisem wydawnictw, które ubiegały się o zezwolenia. „P-Z” – to pierwsze litery nazw wydawnictw.

Oprócz wspomnianych informacji w spisie widnieje sygnatura GUKPPiW – od numeru 820 do 870, oraz sygnatura ciągła AAN od [2319] do [2392]. Brak jednak dat. W wyniku trwających prac nad nową ewidencją zespołu ustalono, że chodzi o lata 1956–1990.

Teczki-segregatory zawierają korespondencję między wydawnictwami a urzędami kontroli prasy z całej Polski, zezwolenia na wydawanie czasopism, zmiany częstotliwości, nakładu, objętości, formatu (wnioski wydawnictw i decyzje urzędu – odmowy, zgody, cofnięcia). Każdy z segregatorów zawiera akta spraw ułożone mniej więcej alfabetycznie, według wydawnictw z terenu działania danej Delegatury GUKPPiW (od Białegostoku do Zielonej Góry). Dwa ostatnie segregatory zawierają korespondencję w sprawie zezwoleń pochodzącą z różnych Delegatur GUKPPiW¹⁸.

Część IV spisów zdawczo-odbiorczych dotyczy tzw. szuflad, czyli ok. 1000 teczek wiszących w czterech czteroszufładowych komodach. Zakresu chronologicznego tych materiałów nie udało się dotąd ustalić, a w spisach zdawczo-odbiorczych nie zostały uwzględnione daty. Dostrzec można liczne luki, braki wśród teczek figurujących w spisie. Tak jak poprzednia partia materiałów archiwalnych, ta

¹⁸ O wydawanie czasopisma, choćby gazetki zakładowej lub branżowego informatora, starały się przeróżne instytucje, zakłady pracy, m.in.: Babimojski Kombinat Rolny, Lubuskie Towarzystwo Kultury, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, Festiwal Piosenki Radzieckiej, Wojewódzki Urząd Statystyczny, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, Zakłady Przemysłu Odzieżowego „bobo”, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza Komitet Wojewódzki w Legnicy.

również nosi symbol GP-II-441 i również zawiera korespondencję między wydawnictwami a GUKPPIW w sprawie wydania zezwoleń na wydawanie czasopism, zmiany częstotliwości, nakładu objętości, formatu, wnioski wydawnictw i decyzje urzędu – odmowy, zgody, cofnięcia zezwoleń. Hasło kwalifikacyjne GP-II-441 odnosi się do tego samego zagadnienia w wykazach akt ze stycznia 1967, grudnia 1977 i grudnia 1984 roku. W przeciwieństwie do poprzedniej części – segregatorów – szuflady to teczki wiszące, ułożone alfabetycznie według nazw wydawnictw, a nie według Delegatur/Urzędów Okręgowych Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. W dziesięciu szufladach znajdziemy akta wydawnictw, począwszy od Aeroklubu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, przez biura, centrale, komitety, ministerstwa, przedsiębiorstwa, stowarzyszenia, skończywszy na związkach i zjednoczeniach. Szuflada jedenasta i część szuflady dwunastej zawiera według spisu zdawczo-odbiorczego „wydawnictwa koncesjonowane”. Znajdziemy tam m.in.: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, PAX, Centralny Związek Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, Robotniczą Spółdzielnię Wydawniczą „Prasa – Książka – Ruch”, Państwowe Zakłady Wydawnictw Lekarskich, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Naczelną Organizację Techniczną, Polską Akademię Nauk oraz „Różne pisma, zezwolenia za lata 1982–1988”. Pozostałą część szuflady dwunastej, według spisu, stanowią teczki wydawnictw religijnych (w spisie odnotowano duże braki w zasobie) oraz m.in. Śląskiego Klubu Fantastyki, „Krzyżówki technicznej dla młodzieży i dorosłych” – kilka teczek z decyzjami odmownymi. Trzynasta szuflada zawiera akta Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa – Książka – Ruch” oraz „prywatnej działalności gospodarczej z lat 1982–1989”. Szuflada czternasta to m.in. „wnioski wydawców o gotowości dalszego wydawania czasopism”, „wykazy chronologiczne udzielonych zezwoleń z lat 1981–1989”. Podział akt na szuflady widoczny na spisie zdawczo-odbiorczym nie jest zgodny z rzeczywistością. Już szuflada pierwsza według spisu powinna zawierać teczki od numeru 1 do numeru 52, a naprawdę zawiera teczki aż do numeru 99, co burzy rzecz jasną resztę układu widocznego w spisie.

W części IV spisu zdawczo-odbiorczego uwagę naszą przykuwa adnotacja pod teczką o sygnaturze 3405 („szuflada I Wydawnictwa wyznaniowe”): „Teczki spisane do blachy!”. Otóż pracownicy archiwum

zakładowego GUKP*PiW* stosowali blaszaną przegródkę, którą oddzielali czasopisma, których „wydawcy nie zgłosili bądź GUKP*PiW* nie ustalił zaprzestania ich wydawania”¹⁹, od tych, które już się nie ukazywały. Na przykład z chwilą wprowadzenia stanu wojennego wszystkie teczki znalazły się „za blachą”. Potem sukcesywnie wznawiane wydawanie czasopism miało swoje odzwierciedlenie też i w owej „kartotece” – teczki przekładano „przed blachę”.

Część V spisu zdawczo-odbiorczego przedstawia 171 teczek Okręgowych Urzędów Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk z lat 1951–1990. Spis zawiera informacje o tytule teczki, datach oraz symbolu komórki organizacyjnej, którą wytworzyła akta. Nie zawiera sygnatur GUKP*PiW* (które są naniesione na teczki: od 1/1 do 37/1). Problemy stwarzają symbole komórek organizacyjnych. O ile łatwo można rozszyfrować skróty okręgowych urzędów kontroli jako np. UOp (Okręgowy Urząd Kontroli w Opolu) czy delegatur GUKP*PiW* jako DOp (Delegatura w Opolu), o tyle trudności przysporzą symbole nieujęte w żadnym znanym schemacie organizacyjnym. Na przykład: symbol „N” odnoszący się do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli w Opolu – do naczelnika tego urzędu; „LIG” odnoszący się do Delegatury w Gdańsku, który powinien mieć postać DG lub późniejszą UG (Okręgowy Urząd w Gdańsku); „W” odnoszący się do Delegatury w Poznaniu, który powinien mieć postać DP lub późniejszą UP (Okręgowy Urząd w Poznaniu); „RO” odnoszący się do Delegatury w Rzeszowie, który powinien mieć postać DR lub UR (Okręgowy Urząd w Rzeszowie). Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że od początku istnienia urzędu do września 1972 roku oddziały terenowe GUKP*PiW* nosiły nazwę Wojewódzkich (Miejskich) Urzędów Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Obowiązki GUKP*PiW* mógł też pełnić (na podstawie statutu z 1953 roku) jeden z pracowników referatu (oddziału) społeczno-administracyjnego Powiatowej Rady Narodowej²⁰. Z chwilą wejścia w życie nowego statutu, czyli od 2 września 1972 roku, w miejsce departamentów w Głównym Urzędzie

¹⁹ Tamże, sygn. 58/74, s. 39.

²⁰ Według statutu z 1966 roku funkcję terenowego organu kontroli prasy, publikacji i widowisk sprawował tzw. powiatowy pełnomocnik (stanowisko to zlikwidowano po reformie administracyjnej, w maju 1975 roku).

Kontroli Publikacji, Prasy i Widowisk powołano zespoły, a zamiast wojewódzkich urzędów powstały delegatury GUKPPIW²¹. Kolejna zmiana (organizacji i nazwy urzędu) nastąpiła w 1981 roku – wraz z nowym statutem z 17 września: w miejsce delegatur powstały Okręgowe Urzędy Kontroli Publikacji i Widowisk, działające „jako organy pierwszej instancji, nadzorowane przez Prezesa GUKPiW”²². W odróżnieniu od poprzedniej organizacji, terenowe – okręgowe – urzędy nie miały referatów czy wydziałów. Wyjątkiem był Okręgowe-Go Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie, w którego skład wchodziły: Zespół Prasy, Zespół Widowisk Radia i Telewizji, Zespół Publikacji Nieperiodycznych, Zespół Publikacji Zagranicznych, Wydział Kontroli Druków Akcydensowych. Sam GUKPiW (zwracam uwagę na zmianę w 1981 roku nazwy instytucji: Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk) składał się z: Gabinetu Prezesa, Departamentu Informacji i Nadzoru, Departamentu Budżetowo-Administracyjnego, Samodzielnego Wydziału Wojskowego.

Wprowadzenie nowego układu w aktach zespołu GUKPPIW oraz nowe zewidencjonowanie akt cenzury pozwoli użytkownikom na szybsze i precyzyjniejsze odnajdywanie poszukiwanych materiałów. Baza danych zawierać będzie hasła osobowe (ważne postaci życia kulturalnego) i geograficzne (nazwy miast). Uwzględnić też będzie nazwy wydawnictw, które znajdują się w danej teczce, a do których dotarcie przy pomocy dotychczasowej ewidencji bywa często niemożliwe.

Summary

Documents of the Main Office of Control of Press, Publications and Shows in the Central Archives of Modern Records

Documents from the Main Office of Control of Press, Publications and Shows were moved to the Central Archives of Modern Records in 1990. At the time of the transition, the collection consisted of 3788

²¹ Dziewięć delegatur bez oddziałów oraz siedem delegatur z oddziałami.

²² „Monitor Polski” 1981, nr 25, poz. 217.

units with the total of 163,30 metres of records. It has been documented in hand-over reports prepared by the Main Office's employees in five parts. It was one of the most often popular collections in the laboratory of the Central Archives of Modern Records. It has never been fully compiled. Due to the bad physical state of the records and the problems resulting from the imprecise hand-over reports which made it difficult to find information interesting for users, the decision was made to withdraw the documents from being accessible, prepare a new, correct list and appropriately preserve the Main office's records. They will be re-arranged and the database linked with the new list will include personal, factual and geographical entries.